

Landskab og Landskabsarkitektur

Temaet i dette nummer af tidsskriftet Nordisk Arkitekturforskning omhandler forskning, der har landskab som genstand eller har landskab som en væsentlig analytisk optik. Gennem de sidste 10 år har landskabet tydeligvis spillet en voksende rolle i arkitektprofessionen, hvor interessen for landskabet kommer til udtryk i projekter for byudvikling og i forslag til udformning af bydele og bebyggelser. Det har det altid gjort, kunne man sige med henvisning til de mange fornemme eksempler på vellykket integration af arkitektur og landskabsbehandling, som er rigt repræsenteret i nordisk arkitektur. Det nye kunne være, at det ikke er et bygge- eller anlægsprogram, som skaber stedet, men stedet der afføder programmet; nogen stiller spørgsmålet: hvad vil dette sted gerne være?

Århus Universitet er et velkendt eksempel på et værk, hvis arkitektoniske karakter opstår i samspillet mellem landskab og bygninger, og det er et smukt eksempel på, at træk i det oprindelige naturlandskab har formet det nye urbane landskab, der får sin karakter gennem det tætte samspil mellem terrænform, naturelementer og bygninger. Århus universitet er også eksempel på en strategi for udbygning, der benytter landskabet som det strukturerende element, og i dette tilfælde følges af et princip om en gennemgående hovedform på bygninger og et ensartet materialevalg. Universitetet er udbygget over en periode på 50 år, og den arkitektoniske værdi knytter sig mere til det samlede anlæg end til udformning af de enkelte universitetsbygninger.

At tænke landskab betyder at tænke i helheder. Landskabet, det naturlige landskab, det agrare landskab, kulturlandskabet og byens landskab er begreber, som sammenfatter utallige enkeltelementer i en kompleks, meningsgivende helhed. Nutidens levevis skaber landskaber, som ikke har eksisteret før i historien; mobiliteten skaber transportlandskaber, og bosætningen skaber suburban landskaber, der hverken er by eller land, og i håndtering af forbrugssamfundets affaldsproduktion skabes nye landskaber i de postindustrielle samfund, hvor bad-lands forandres fra katastrofeområder til nye rekreative landskaber i tætte urbaniserede områder.

Landskab findes som fagligt felt på arkitektskolerne og landskabsarkitektur er en disciplin på såvel arkitektskoler som universiteter og landbrugsuniversiteter, og dog findes landskab ikke som opslagsord i den danske encyklopædi. Det kunne være, fordi landskab ikke behøver nogen nærmere forklaring eller refleksion, men at dømmes efter de mange papers, der blev indsendt til Foreningen Nordisk Arkitekturforsknings symposium i 2007, er der ganske mange, som reflekterer over landskab og landskabsarkitektur. I dag uddannes landskabsarkitekter, men tidligere kaldtes de havearkitekter og fagområdet hed Landskabs- og Havekunst. På landskabssymposiet var kunsten repræsenteret med Petra Blaisse fra Inside Outside i Holland, der viste eksempler på værker, som giver ny betydning til have- og landskabskunst gennem at mixe natur og kultur. Men ud over Blaisse's indlæg, handlede det felt, der blev tegnet på symposiet, ikke meget om landskabskunst eller værker, men i højere grad om landskabsstrategier.

Emnet for symposiet var formuleret åbent i 6 sub-temaer, i den hensigt at få et billede af bredden i den nordiske forskning i landskab og landskabsarkitektur. Til tidsskriftet har temaredaktionen vur-

deret, at det er mere interessant at vinkle færre temaer, end at demonstrere bredde. På den baggrund er valgt 8 artikler, som dækker 3 temaer: Teori om landskab, Landskab og mobilitet samt Landskab og urbanitet. Med valget af artiklerne har redaktionen tillige søgt at belyse, hvordan landskab er kommet i fokus i udforskning af urbanitet og planlægning.

Maria Hellström Reimer skriver om billeder af filmlokationer i artiklen "I väntan på berättarrösten: Öresunds Filmkommissions "platsdatabas" och det urbana landskapets manuskriptur". Allerede i titlen bliver landskabsbegrebet udfordret, for det er ikke naturens landskab, der er genstand for undersøgelse, men en del af kulturlandskabet. Hellström benytter filmkommissionens "Location database", der er en kommerciel service rettet mod filmskabere, som udgangspunkt for en reflektion over landskabsbegrebet og de typer som landskabet ordnes i. Hun forsøger at "ifrågasätta och undersöka denna filmiska lokalitet, liksom de nya landskap, praktiker och aktörer som den för med sig. Hur ser det nya kulturindustrilandskapet ut, och hur kan det kartläggas, evalueras och förstås? Och vilken roll spelar medieindustrins entreprenörer när det gäller evaluering, underhåll och utveckling av landskapet?" På denne måde fanger Hellström Reimer en dobbelthed i landskabet, som flere af de øvrige artikler deler. Landskabet er der, som en scene for performance, og aktørerne skaber i deres ageren et nyt landskab.

Motorvejslandskabet er en landskabstype, der i planlægningen er tænkt hørende til i naturens eller landbrugets landskab, men i virkelighedens verden har motorvejslandskabet ændret sig og er blevet til en landskabstype, som hører til det urbaniserede landskab. Det belyses i to artikler, som begge diskuterer vejenes betydning som bygenererende elementer. Dermed sætter artiklerne spørgsmål ved, hvordan vi i dag kan håndtere et af de store dogmer i fysisk planlægning i Norden, nemlig opretholdelse af en tydelig grænse mellem by og land.

I artiklen "Vejnettets og det urban-rurale landskab" sætter Thomas Juel Clemmensen fokus på de moderne vejsystemers indflydelse på byens form og struktur gennem en beskrivelse af disse systemers evne til henholdsvis at transformere relationen mellem rum og form og rum og tid. Det bliver klart, at udviklingen af de moderne vejsystemer, der kan sættes i relation til realiseringen af den funktionsopdelte by, har skabt en moderne by, hvis form og struktur kompromitterer den traditionelle byforståelses simple dikotomier by-land og center-periferi. I dette perspektiv fremstår den moderne by snare som et urban-ruralt landskab, hvor urbane og rurale elementer udgør et komplekst patchwork. Karakteren af dette urban-rurale landskab udfordrer adskillelsen mellem de traditionelle discipliner by- og landskabsplanlægning og peger samtidig på vejnettets potentiale som en fælles planlægningsmæssig platform. Et potentiale der kun kan udnyttes, hvis der etableres en mere helhedsorienteret opfattelse omkring vejnettets betydning i det urban-rurale landskab.

Hvor Clemmensen læser byens mønster og forstår det som en reaktion på vejnettets struktur, ser Claus Peder Pedersen og Claudia Carbone i "Fremtidens by- og landskabsudvikling omkring motorvejen" direkte på motorvejen og dens nære omgivelser. Det, som skulle være land, aflæses som en ny slags urbanitet, der følger sine egne regler, er uforudsigeligt og ikke lader sig regulere af planlægningen. Pedersen og Carbone ser til Koolhaas og Stan Allen for at finde bud på, hvordan planlægningen kan handskes med uforudsigeligheden og henviser til Allen's feltbegreb: "Felttilstande er [] ifølge Allen formelle organiseringer og strukturer uden samlende og entydige ordens-principper. De er netop ikke karakteriseret af fravær af orden, men i stedet af mange samtidige lokale relationer organiseret nedefra og op."

James Corners metode til undersøgelse af landskabet er tema for både Rune Chr. Bach og Christina Kvisthøjs artikel. I artiklen Learning from Corner læser Christina Kvisthøj stort set alt tilgængeligt materiale fra Corner i et forsøg på at forklare centrale begreber hos Corner og dernæst redegøre for hans særlige metode, der integrerer landskabsanalysen og projektforslaget, så det er umuligt at sige, hvor analysen stopper og projektet tager over. Problemstillingen er kendt i design-teori, og artiklen har det dobbelte sigte dels at delagtiggøre læseren i Corners begrebsunivers, dels at fremstille hans metode, så den kan benyttes af andre.

I artiklen 'Surface Strategies' som landskabsurban metode vælger Rune Chr. Bach en mere begrænset tilgang til Corner idet han fokuserer på, om James Corners ide om 'Surface Strategies' kan være et muligt metodisk udgangspunkt for konciperingen af et landskabsurbant projekt i byud-

viklingsmæssigt regi. Det er tesen, at et metodisk udgangspunkt i 'Surface Strategies' kan imødekomme de stigende krav til en procesorienteret planlægningspraksis. Den er særligt egnet til at håndtere de dynamiske urbaniseringsprocesser, der kendetegner den arkitektoniske planlægning i dag, fordi den indlejrer elementer af fleksibilitet og refleksion i konceptudviklingen af arkitektoniske planlægningsprojekter. I artiklen introduceres den landskabsurbane diskurs med fokus på de teoretikere og praktikere, som har forsøgt at opstille taksonomier for landskabsurbane projekter i relation til praksis.

I Pia Billes artikel "Byudviklingsplanlægning mellem urban design og netværksstyring" er landskabsurbane scene for udvikling af et nyt byområde og artiklen illustrerer, hvordan Corners koncepter kunne udfoldes i en dansk kontekst, uden at artiklen dog beskæftiger sig med Corner og hans specifikke metoder. Artiklens emne er en analyse af planlægnings- og design processen i forbindelse med udvikling af et nyt byområde ved Roskilde, og artiklen ser på hvad urban design kan udvirke, når masterplanen ikke er enerådende grundlag for byudviklingsplanlægning, men planlægning er blevet en proces, der bygger på forhandling mellem ligeværdige parter. For at tydeliggøre vilkårene for deliberativ byudviklingsplanlægning sammenlignes planlægningsprocessen i Tre Kroner med den normative metode, der er velbeskrevet som "New Urbanism". Artiklen konkluderer, at landskabsurbane strategier også virker i dansk planlægning, selvom de ikke italesættes som landskabsurbanisme.

Gunnar Sandin retter blikket mod specielle lokaliteter, som nok tilhører det urbaniserede landskab, men falder uden for de sædvanlige urbane landskabskategorier i artiklen Heterotopias, keyholders and other actors. Sandin betragter brownfields og land fills og foreslår, at disse steder anskues ud fra begrebet heterotopia. Det rummer mulighed for at fastholde en åbenhed i planlægningsprocessen, der kan imødekomme de uforudsigelige aspekter, som knytter sig til såvel brugere af områderne, den konkrete brug og udformning af områderne, der er produkt af planlægning og brug. Erkendelsen af uforudsigeligheden i heterotopia kan være element i en strategi til at skabe offentlige og semi-offentlige rum i en proces hvori brugerne også indgår.

Det uforudsigelige er et gennemgående tema i artiklerne, og det indikerer et paradigmeskift i synet på fysisk planlægning. Der søges efter metoder, som kan operere i det foranderlige urbane landskab og betone det processuelle frem for det statiske eller de endegyldige resultater. Måske kan landskabsarkitekterne vise anvendelige metoder?

Temaet afsluttes, som det begyndte, med en artikel, som har en æstetisk tilgang. Ellen Braae skriver om: "Det naturskønnes genkomst? – om relationelle metamorfoser" Med udgangspunkt i landskabsarkitekten Yves Brunier diskuterer Ellen Braae om et paradigmeskifte, der indvarsledes i begyndelsen af 1990'erne, som introducerer en anden selvbevidsthed i havekunsten og landskabsarkitekturen end hhv. modernismen og til dels postmodernismen tillod den at have. Den skønhed, som artiklen forsøger at indkredse, adskiller sig fra den klassiske skønhedsopfattelse som betoner statiske, harmoniske helheder i naturen, bestemt af en større orden. Det nye begreb om skønhed knytter sig til den virkende natur, til naturens dynamikker og dens evne til at tilpasse og facilitere. Det er en skønhed, som optræder i relationer mellem tingene indbyrdes og mellem tingene og betragteren, hvor hverken genstandene eller den iagttagende er statiske, men i en tilstand af permanent forandring.

Pia Bille

Architect, Associate Professor

Aarhus School of Architecture, Department of Landscape and Urbanism

pia.bille@aarch.dk